

МАХМУРОВА-ДИШЛЮК О.П.,
доктор юридичних наук, старший
дослідник,
професор кафедри адміністративного
права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін
(Київський університет інтелектуальної
власності та права)
ORCID ID: 0000-0002-0969-8797

ШИШКА Р.Б.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного
права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін
(Київський університет інтелектуальної
власності та права)
ORCID ID: 0000-0002-0532-1909

МУДРИЦЬКА К.О.,
доктор філософії 081 «Право», доцент,
член-кореспондент Академії
адміністративно-правових наук
доцент кафедри адміністративного
права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін
(Київський університет інтелектуальної
власності та права)
ORCID ID: 0000-0003-3759-8897

БИКОВ І.О.,
кандидат юридичних наук,
член-кореспондент Академії
адміністративно-правових наук, адвокат,
доцент кафедри адміністративного
права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін
(Київський університет інтелектуальної
власності та права)
ORCID ID: 0000-0001-8206-2202

ЛАЗАРЄВ А.А.,

кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
доцент кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
(Київський університет інтелектуальної власності та права)
ORCID ID: 0009-0006-2200-0425

УДК 347.78:784(4+477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.101>

СТАЛІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАВ ВИКОНАВЦІВ НА РЕЗУЛЬТАТ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті представлено науково-теоретичний аналіз принципів правового регулювання охорони прав виконавців на результати творчої діяльності в Україні. Розкрито зміст поняття «принцип» як вихідного положення системи правових знань, що визначає спрямованість і логіку правового впливу у сфері інтелектуальної власності. Встановлено, що охорона прав виконавців спирається на конституційні засади свободи творчості, недоторканності результатів інтелектуальної діяльності, рівності суб'єктів перед законом і забезпечення судового захисту. Проаналізовано ключові принципи правового регулювання законності, пропорційності, справедливості, правової визначеності та верховенства права, які гарантують стабільність правового порядку й запобігають свавільному втручання у творчий процес. Показано, що дотримання цих принципів забезпечує узгодження публічних і приватних інтересів, створює умови для ефективного функціонування індустрій культури та сприяє розвитку креативного потенціалу суспільства. Проаналізовано міжнародно-правові принципи у сфері охорони інтелектуальної власності, серед яких універсальність, взаємне визнання, ефективне правозастосування та баланс інтересів. Визначено, що вони формують підґрунтя інтеграції національної системи у світовий правовий простір та забезпечують гармонізацію законодавства з міжнародними актами, зокрема угодами й директивами, які встановлюють мінімальні стандарти захисту прав виконавців. У межах цивільно-правового підходу окреслено значення принципів недопустимості позбавлення права власності, свободи договору, добросовісності та справедливості як гарантій рівноваги між правами творців і суспільним інтересом у доступі до культурних благ. Акцентовано на необхідності ефективного правового захисту від незаконного використання результатів творчої діяльності, що є умовою сталого розвитку науки, культури та інновацій. Окремо розкрито зміст принципу поваги до творчої індивідуальності, який поєднує правовий і гуманітарний виміри охорони прав виконавців. Його реалізація спрямована на забезпечення свободи самовираження, збереження автономії митця та стимулювання внутрішньої мотивації до творчої праці.

Ключові слова: баланс інтересів, верховенство права, виконавець, інтелектуальна власність, колективне управління, креативність, ліцензування, міжнародні стандарти, недоторканність права, правова визначеність, правове регулювання, публічне адміністрування, свобода творчості, творча індивідуальність.

Makhmurova-Dyshliuk O.P., Shyshka R.B., Mudrytska K.O., Bykov I.O., Lazariiev A.A. Stable principles of legal regulation of the protection of performers' rights to the results of creative activity in Ukraine

The article presents a scientific and theoretical analysis of the principles of legal regulation of the protection of performers' rights to the results of creative activity in Ukraine. The concept of "principle" is revealed as a fundamental provision of the system of legal knowledge that determines the direction and logic of legal influence in the field of intellectual property. It is established that the protection of performers' rights is based on the constitutional principles of freedom of creativity, inviolability of the results of intellectual activity, equality of subjects before the law, and the guarantee of judicial protection. The key principles of legal regulation legality, proportionality, justice, legal certainty, and the rule of law are analyzed as the foundations ensuring the stability of the legal order and preventing arbitrary interference in the creative process. It is shown that adherence to these principles ensures the balance between public and private interests, creates conditions for the effective functioning of cultural industries, and promotes the development of the creative potential of society. The article examines international legal principles in the field of intellectual property protection, including universality, mutual recognition, effective enforcement, and balance of interests. It is determined that these principles form the basis for the integration of the national system into the global legal space and ensure the harmonization of legislation with international acts, including agreements and directives that establish minimum standards for the protection of performers' rights. Within the civil law approach, the significance of the principles of non-deprivation of property rights, freedom of contract, good faith, and fairness is outlined as guarantees of balance between the rights of creators and the public interest in access to cultural values. The article emphasizes the need for effective legal protection against the unlawful use of the results of creative activity as a condition for the sustainable development of science, culture, and innovation. Particular attention is given to the principle of respect for creative individuality, which combines the legal and humanitarian dimensions of the protection of performers' rights. Its implementation is aimed at ensuring freedom of self-expression, preserving the autonomy of the artist, and stimulating internal motivation for creative work.

Key words: *balance of interests, collective management, creative individuality, creativity, freedom of creativity, intellectual property, legal certainty, legal regulation, licensing, non-deprivation of rights, performer, public administration, rule of law, international standards.*

Вступ. Правове регулювання охорони прав виконавців на результати творчої діяльності є одним із ключових елементів сучасної системи інтелектуальної власності. В умовах цифровізації культурного простору та зростання ролі креативних індустрій питання належного правового захисту виконавців набуває особливої ваги. Виконавець є центральною фігурою у процесі створення культурного продукту, проте його правовий статус часто залишається менш визначеним порівняно з автором або продюсером. Недосконалість нормативного регулювання, проблеми колективного управління правами, а також відсутність ефективного механізму контролю за дотриманням законодавства створюють передумови для порушення прав виконавців. Вирішення цих питань вимагає системного підходу, заснованого на чітких правових принципах, що визначають межі, способи та засоби правового впливу у сфері творчої діяльності.

Попри розвинену нормативну базу, сучасне законодавство України у сфері охорони прав виконавців залишається неповністю узгодженим і недостатньо ефективним. Основною проблемою є фрагментарність правового регулювання, відсутність єдиних підходів до тлумачення

прав виконавців і слабка інтеграція міжнародних стандартів у національну практику. Недосконалість механізмів колективного управління правами, складність процедур реєстрації, обмеженість інституційного потенціалу судової системи та відсутність належного моніторингу у сфері цифрового використання контенту створюють серйозні ризики для правовласників. Крім того, стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту, стрімінгових платформ і соціальних медіа ставить нові виклики для правової доктрини, вимагаючи оновлення законодавчих підходів. Дисбаланс між економічною вигодою користувачів і правами виконавців призводить до втрати мотивації до творчості та зниження рівня культурного виробництва.

Необхідність комплексного аналізу принципів правового регулювання охорони прав виконавців обумовлюється сучасними тенденціями євроінтеграції, цифрової трансформації та розвитку правової держави. Україна як учасниця численних міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності зобов'язана гармонізувати своє законодавство із міжнародними стандартами, що встановлюють мінімальні вимоги до захисту прав виконавців. Актуальність проблеми підсилюється також зростанням ролі творчих професій в економіці знань, де результати інтелектуальної праці стають стратегічним ресурсом розвитку. У цьому контексті принципи законності, пропорційності, правової визначеності, справедливості, добросовісності та поваги до творчої індивідуальності потребують переосмислення й практичного втілення у національній правовій системі. Визначення, кодифікація та узгодження цих принципів дозволить створити стійку правову основу для розвитку культурної політики, підвищення конкурентоспроможності українського виконавця та інтеграції України у європейський правовий простір.

Огляд останніх досліджень. До певних аспектів правового регулювання охорони прав інтелектуальної власності звертались українські та зарубіжні вчені Р. Агравал, Л. Боссі, В. Дроб'язко, В. Фелик, К. Гайгер, Р. Халабардер, Е. Ізюменко, О. Кашинцева, О. Кронда, Дж. П. Лав, М. ЛаФранс, Г. Мандел, Т. Макаришева, Г. Михайлюк, К. Мудрицька, Д. Осінська, А. Охлі, Б. Падучак, О. Пасічник, С. Скалціні, М. Сенфтлебен, П. Теуніссен, Р. Шишка та ін. Проте безпосередньо предметом наукового дослідження аналізована нами проблематика не була, адже зазначені вчені зосереджували свої наукові зусилля на інших викликах інтелектуальної власності.

Мета статті полягає в тому щоб на основі теорії права, теорії цивільного права, вітчизняного законодавства виявити та узагальнити принципи правового регулювання охорони прав виконавців на результат творчої діяльності в Україні

Виклад основних положень. Згідно із тлумачним словником української мови поняття «принцип» визначається як основне вихідне положення певної системи знань, теорії або напрямку, що становить фундаментальну ідею, покладену в основу наукової, практичної чи організаційної діяльності. Це поняття виражає загальне правило чи переконання, яким керуються у пізнанні, управлінні або поведінці, і що визначає логіку побудови, порядок дій чи підхід до вирішення завдань. Принцип є універсальною категорією, що відображає сутність закономірностей у різних сферах суспільного життя, забезпечуючи їх узгодженість і сталість [1].

Охорона інтелектуальної власності ґрунтується на конституційних засадах свободи творчості та гарантії недоторканності результатів інтелектуальної діяльності як об'єктів цивільних прав. Її зміст визначається принципами законності, справедливості, пропорційності та юридичної визначеності, що забезпечують узгодження інтересів правовласників і суспільства. Визначальним напрямом розвитку є гармонізація національного законодавства з міжнародними актами ТРІПС, договорами ВОІВ та директивами ЄС. Ефективність системи охорони зумовлюється наявністю дієвих процедур правозастосування, механізмів відповідальності й діяльністю спеціалізованих інституцій. Важливе місце посідають договірні форми реалізації прав ліцензування, колективне управління, відкриті ліцензії, які сприяють легальному використанню творчих результатів. Цифрові процеси породжують нові виклики для правового регулювання, зокрема щодо захисту онлайн-контенту, штучного інтелекту та технічних засобів охорони [2].

Принцип верховенства права, прямо закріплений у Конституції України, утверджує людину, її права і свободи як найвищі цінності, що визначають спрямованість і зміст діяльності держави. Його реалізація зобов'язує адміністративні органи діяти лише в межах своїх повноважень і у спосіб, визначений Конституцією та законами України, забезпечуючи правову визначеність і обґрунтованість прийнятих рішень. Закон України «Про адміністративну процедуру» закріплює вимогу, щоб будь-яке дискреційне повноваження здійснювалося з дотриманням принципів законності та пропорційності. Ця норма має важливе значення для регулювання адміністративних процедур у сфері ліцензування, колективного управління і захисту прав виконавців. Принцип рівності встановлює однакові умови для всіх учасників адміністративного процесу виконавців, користувачів і продюсерів незалежно від їхнього статусу чи форми власності. Верховенство права визначає основи охорони прав виконавців, гарантує нормативну визначеність, стабільність і передбачуваність у сфері творчої діяльності. Конституція України проголошує рівність усіх перед законом, тому будь-які обмеження прав виконавців можуть бути встановлені виключно законом. У сфері інтелектуальної власності цей принцип проявляється через дотримання встановлених процедур фіксації, реєстрації, ліцензування, колективного управління і компенсаційних заходів. Він виключає свавільне втручання у права виконавців як з боку державних, так і приватних суб'єктів [3;4].

Охорона інтелектуальної власності базується на засадах конституційності та верховенства права, що гарантують кожному право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами творчої діяльності з належним судовим захистом. Центральне місце посідає принцип правової визначеності, який вимагає чіткості, узгодженості та ефективності законодавчих норм. Належна якість правового регулювання забезпечує передбачуваність і стабільність у реалізації правомочностей правовласників. Принцип пропорційності встановлює необхідність збалансування приватних і публічних інтересів шляхом застосування адекватних і невторгальних заходів реагування. Важливим є також принцип інституційної спроможності, що реалізується через спеціалізацію судової системи, зокрема діяльність Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Цей принцип гарантує ефективний доступ до правосуддя, включно з можливістю конституційної скарги. Визначальним чинником є також євроінтеграційний вектор гармонізації, спрямований на узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами [5].

О. Пасічник зазначає, що принцип універсальності міжнародних стандартів забезпечує узгодженість підходів різних держав до охорони інтелектуальної власності. Водночас принцип суверенного обмеження передбачає добровільне звуження державами власної нормативної автономії задля досягнення міжнародної єдності правового регулювання. Принцип взаємного визнання сприяє взаємодії національних правових систем, формуючи мережу взаємних зобов'язань, порушення яких тягне санкційні наслідки. Важливим є принцип ефективного правозастосування, що реалізується через діяльність міжнародних інституцій, таких як ВОІВ, СОТ і ЮНЕСКО, які координують виконання угод, зокрема Угоди TRIPS. Україна, як сторона понад п'ятдесяти міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності, зобов'язана постійно узгоджувати своє законодавство з міжнародними нормами. Це забезпечує відповідність національної системи охорони глобальним вимогам та стандартам. Водночас принцип балансу інтересів передбачає гармонізацію прав правовласників і суспільного права на доступ до знань та культурної спадщини. Сукупність зазначених принципів формує основу сучасної міжнародно-правової політики у сфері інтелектуальної власності України [6].

У процесі наукового аналізу спеціальних принципів правового регулювання охорони прав виконавців на результати творчої діяльності доцільно звернутися до базових засад цивільного права. Відповідно до Цивільного кодексу України, загальні засади цивільного законодавства охоплюють неприпустимість свавільного втручання у приватне життя, заборону позбавлення права власності, свободу договору, підприємницької діяльності, судовий захист прав, а також принципи справедливості, добросовісності та розумності [7].

Однією з ключових гарантій є недопустимість позбавлення права інтелектуальної власності, що прямо впливає з конституційного принципу непорушності права власності.

Д. Осінська підкреслює, що це право має особистісний характер і невід'ємно пов'язане з автором, тому будь-яке його обмеження можливе лише у випадках, прямо визначених законом. Вона зазначає, що охорона недоторканності права інтелектуальної власності є необхідною умовою розвитку творчості, науки та інноваційної економіки. Науковиця наголошує на обов'язку держави створити ефективні правові механізми, які запобігають незаконному вилученню чи використанню результатів інтелектуальної діяльності без згоди автора [8].

Повага до творчої індивідуальності є ключовою передумовою довіри суспільства до культурних інституцій і підвищення престижу професії митця. І. Мандел визначає її як засадничий принцип взаємодії права інтелектуальної власності з психологічними аспектами креативності. Учений наголошує, що законодавство у сфері патентного та авторського права має не лише захищати результати творчої діяльності, а й підтримувати внутрішню мотивацію творця, яка є рушієм справжніх інновацій. Внутрішня мотивація, на його думку, стимулює самостійність мислення й дослідницьку свободу, тоді як надмірний зовнішній контроль чи матеріальні стимули часто знижують рівень креативності. Отже, правова охорона інтелектуальної власності має бути спрямована не лише на гарантування винагороди, а й на формування середовища, у якому творець відчуває свободу самовираження та визнання своєї індивідуальності. У цьому сенсі принцип поваги до творчої індивідуальності охоплює не лише захист результатів, але й забезпечення автономії творчого процесу, забезпечення його від надмірного правового чи комерційного тиску та заохочення міждисциплінарної співпраці [9].

У контексті державних і суспільних політик підвищення обізнаності з питань інтелектуальної власності цей принцип означає пріоритетне визнання ролі творця як центрального суб'єкта права на всіх етапах від розроблення до оцінювання програм. Врахування емпіричних даних і особливостей творчих практик різних спільнот дозволяє адаптувати комунікаційні підходи без уніфікації креативних процесів. Індивідуалізовані стратегії, партнерство з колективними управителями, асоціаціями, освітніми закладами й медіа сприяють етичному представництву митців та підсилюють їхню участь у формуванні політик. У цифровому середовищі повага до творчої індивідуальності проявляється через прозорість обробки даних, добровільність взаємодії й належне визнання авторського внеску. Додатково цей принцип передбачає розроблення варіативних механізмів монетизації, що враховують жанрові, культурні та підприємницькі особливості різних секторів креативної індустрії. Системи оцінювання ефективності мають акцентувати не лише кількісні показники реєстрацій чи ліцензій, а й якість управління правами, інклюзивність та справедливість розподілу винагород. Реалізація принципу поваги до творчої індивідуальності забезпечує розвиток гармонійного правового середовища, орієнтованого на підтримку автономії митця та етичного використання результатів його творчості [10].

Отже, принцип поваги до творчої індивідуальності у правовому регулюванні охорони прав виконавців на результати творчої діяльності спирається на визнання унікальності кожного митця як джерела креативності, інновацій та культурного поступу. Його сутність полягає в тому, що правові засоби мають не лише захищати створений результат, а й забезпечувати свободу самовираження та невтручання у процес творчості. Цей принцип спрямований на збереження рівноваги між економічними інтересами правовласників і духовною незалежністю виконавця, запобігаючи стандартизації та нівелюванню особистісного внеску. Він передбачає формування законодавчих умов, які стимулюють внутрішню мотивацію, сприяють самореалізації митця та забезпечують моральне визнання його творчої праці.

Висновки. Отже, правове регулювання охорони прав виконавців на результати творчої діяльності в Україні ґрунтується на фундаментальних конституційних засадах свободі творчості, недоторканності результатів інтелектуальної діяльності та рівності всіх суб'єктів перед законом. Принципи законності, справедливості, пропорційності й правової визначеності забезпечують узгодженість правовідносин між виконавцями, користувачами та продюсерами. Такий підхід гарантує стабільність правового порядку у сфері інтелектуальної власності й запобігає свавільному втручання держави або приватних осіб у творчий процес.

Принцип верховенства права є центральним у системі охорони прав виконавців, адже саме він визначає межі дискреційних повноважень адміністративних органів і гарантує дотримання законності в процесах ліцензування, реєстрації та колективного управління. Його реалізація забезпечує прозорість прийняття рішень і запобігає порушенню прав виконавців унаслідок зловживання владними повноваженнями. У поєднанні з принципами рівності та правової визначеності він формує підґрунтя для стабільного та передбачуваного регулювання у сфері творчої діяльності. Верховенство права також сприяє інтеграції національної правової системи до європейського простору, забезпечуючи відповідність міжнародним стандартам охорони інтелектуальної власності.

Україна як учасниця численних міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності зобов'язана дотримуватися принципів універсальності, взаємного визнання та ефективного правозастосування. Ці принципи забезпечують узгодженість між національним і міжнародним правопорядком, сприяють глобальній співпраці в галузі охорони творчих результатів. Принцип суверенного обмеження означає добровільне прийняття державою міжнародних норм на користь гармонізації законодавства та взаємного захисту прав. Водночас принцип балансу інтересів визначає необхідність узгодження економічних прав правовласників із суспільним правом на доступ до культурних і освітніх благ.

Зasadниче значення для охорони прав виконавців мають загальні принципи цивільного права, зокрема недопустимість позбавлення права власності, свобода договору та справедливості. Вони забезпечують рівновагу між приватними інтересами творців і суспільними потребами в доступі до культурного продукту. Принцип недоторканності права інтелектуальної власності є фундаментальною гарантією правового порядку й невід'ємним правом особи-творця.

Принцип поваги до творчої індивідуальності є ключовим у сучасній системі охорони прав виконавців, оскільки поєднує юридичний і гуманітарний виміри. Він спрямований на захист не лише матеріальних результатів, а й самого процесу творчості, що включає свободу самовираження, самореалізацію та моральне визнання митця. Внутрішня мотивація є рушієм справжньої креативності, тому правове регулювання має уникати надмірного тиску, який знижує творчий потенціал. У практичному вимірі цей принцип проявляється у персоналізованих стратегіях правової просвіти, етичному партнерстві з митцями та прозорих механізмах управління правами.

Отже, система принципів правового регулювання охорони прав виконавців на результати творчої діяльності в Україні утворює цілісну нормативно-ціннісну структуру, що поєднує конституційні, цивільно-правові та міжнародно-правові засади. Її зміст спрямований на забезпечення законності, рівності, балансу інтересів, інституційної спроможності та поваги до творчої індивідуальності. Таке поєднання гарантує стабільність правового режиму, стимулює розвиток креативних індустрій і забезпечує належну інтеграцію України до європейського правового простору.

Список використаних джерел:

1. Принцип. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 7. С. 419. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=принцип>
2. Neugodnikov, A., Barsukova, T., & Kharytonov, R. (2020). Protection of Intellectual Property Rights in Ukraine in the Light of European Integration Processes. *Journal of Politics and Law*, 13(3), 203–211. <https://doi.org/10.5539/jpl.v13n3p203>
3. Конституція України : Конституція України; *Верховна Рада України* від 28 червня 1996 № 254 *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17 лютого 2022 № 2073-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2073-20>
5. Крусян, А. Р. Актуальні проблеми права інтелектуальної власності в Україні: конституційно-правовий контекст. *Юридичний вісник*. 2019. №4. С. 21–29.

6. Pasechnyk, O. M. (2022). International Aspects of Intellectual Property Rights Protection. *Baltic Journal of Economic Studies*, 8(5), 146–157. DOI: <https://doi.org/10.30525/256-0742/2022-8-5-146-157>

7. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16 січня 2003 № 435-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>

8. Осінська Д.С. Захист прав інтелектуальної власності в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57). С. 634–637

9. Mandel, G. N. (2011). To Promote the Creative Process: Intellectual Property Law and the Psychology of Creativity. *Notre Dame Law Review*. # 86(5) pp. 1999–2038. URL: <https://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol86/iss5/9>.

10. Kikkis, I. (2022). Raising Awareness on Intellectual Property for Creative Industries in the Digital Environment: Guidelines for Organizing Awareness-Raising Campaigns. Geneva: WIPO, Committee on Development and Intellectual Property (CDIP). URL: <https://www.wipo.int/ip-outreach/en/tools/>

